

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Изпълнителна агенция

„Главна инспекция по труда“

Общодостъпно

ГОДИШЕН ДОКЛАД
ЗА ДЕЙНОСТТА НА
ИЗПЪЛНИТЕЛНА АГЕНЦИЯ
„ГЛАВНА ИНСПЕКЦИЯ ПО ТРУДА“
ПРЕЗ 2020 г.

София 2021 г.

I. СТРАТЕГИЧЕСКИ ЦЕЛИ И ПРИОРИТЕТИ В ДЕЙНОСТТА НА АГЕНЦИЯТА

Изпълнителна агенция „Главна инспекция по труда“ (ИА ГИТ) е специализиран контролен орган към министъра на труда и социалната политика за осъществяване на цялостния контрол по спазване на трудовото законодателство във всички отрасли и дейности в Република България. Този контрол се осъществява самостоятелно или във взаимодействие с други държавни администрации и със съдействието на организациите на работниците и служителите и на работодателите.

Дейността и целите на ИА ГИТ са съобразени и доразвиват целта на социалната политика на Правителството на Република България, реализирана чрез изпълнение на приоритета от стратегическия план на Министерството на труда и социалната политика за 2017 г. – 2021 г. за „защита на трудовите, осигурителните и социални права на работниците и служителите“ и „подобряване условията на труд в предприятията“.

Дългосрочните приоритети в дейността на ИА ГИТ са заложи в Стратегическия план на Агенцията за периода 2018 г. – 2021 г. Визията за ефективна и ефикасно функционираща Инспекция по труда е отразена в стратегическата цел на Агенцията „Подобряване качеството на дейността на ИА ГИТ“, която се постига чрез реализиране на следните пет оперативни цели:

- ✓ Осъществяване на ефективен контрол относно спазване на законодателството в областта на труда, държавната служба и трудовата мобилност.
- ✓ Превенция за спазване на трудовото законодателство.
- ✓ Повишаване на административния капацитет на Агенцията и професионалния капацитет на инспекторите по труда.
- ✓ Повишаване и укрепване институционалния имидж на Инспекцията по труда.
- ✓ Осъществяване на активна международна дейност.

Дейността на ИА ГИТ традиционно се основава на превенция и публичност при инспектирането на труда, сътрудничество с институции, със социални партньори и с неправителствени организации. Установените традиции в това направление оказва положителна роля при включването на контролните органи на Агенцията в реализиране на политиката на правителството и налагането на мерките, утвърдени от Министъра на здравеопазването по предложение на Националния оперативен щаб за борба с пандемията от COVID-19.

Планираните приоритети в инспекционната дейност на ИА ГИТ през 2020 г. бяха насочени към:

- ✓ осъществяване на контрол при извършване на строителни и монтажни дейности;
- ✓ осъществяване на контрол в отрасъл „Растениевъдство и животновъдство“, в т.ч. законосъобразното наемане на работници за извършване на краткотрайна сезонна селскостопанска работа;
- ✓ осъществяване на контрол в предприятия с рискови производства и дейности;
- ✓ осъществяване на контрол в предприятия, оказали влияние върху нивата на трудовия травматизъм за 2019 г.;
- ✓ осъществяване на контрол при командироване и изпращане на работници в рамките на предоставяне на услуги;

- ✓ осъществяване на контрол по спазване на изискванията за законосъобразно възникване на правоотношенията по предоставяне на работна сила, спазване на правилата за тяхното осъществяване с акцент върху изплащане на възнагражденията и разпределението на работното време, както и по спазване на режима за предоставяне на услуги, свързани със започване на работа;
- ✓ осъществяване на контрол по спазване на законодателните изисквания за осигуряване на безопасност на работното оборудване и предприетите превантивни мерки за минимизиране на риска, произтичащ от експлоатацията на оборудването в предприятията.

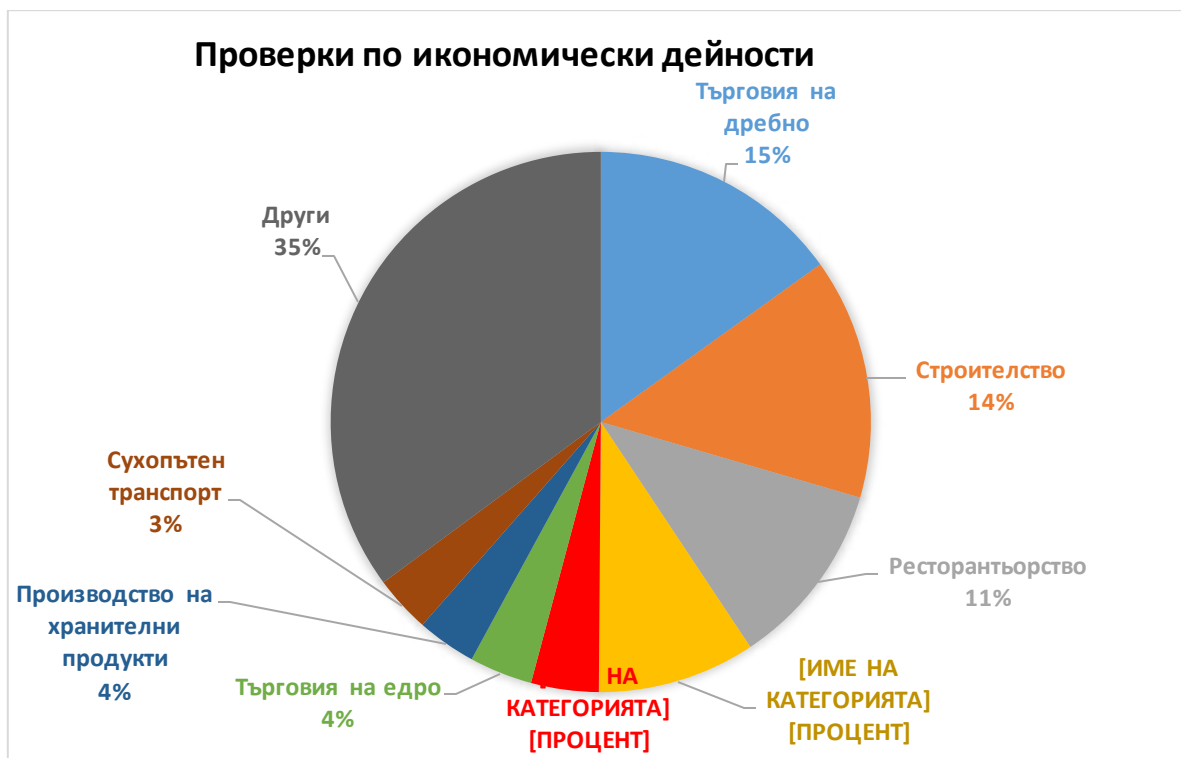
Чрез дейността си през 2020 г. Инспекцията по труда постигна заложените в годишния план конкретни мерки, като акцентира върху съществените рискове и социалнозначими проблеми в областта на труда. В оперативен порядък бяха предприети своевременни мерки при възникнали проблеми и настъпили промени, в т.ч. касаещи пандемията от COVID-19. След обявяване на пандемията от коронавирус и въведеното на 13.03.2020 г. извънредно положение в страната, в следствие преминало в извънредна епидемична обстановка, органите на Инспекцията по труда осъществиха и продължават да осъществяват допълнителен контрол, свързан с предприетите действия от работодателите за ограничаване и намаляване на риска от разпространение на инфекцията на работните места и изпълнение на задълженията им при получаване на финансови компенсации от Правителството за запазване на заетостта в условията на пандемия.

II. АНАЛИЗ НА ИНСПЕКЦИОННАТА ДЕЙНОСТ ПРЕЗ 2020 г.

Инспекционната дейност на контролните органи на ИА ГИТ през 2020 г. беше насочена към реализиране на оперативна цел № 1 от Стратегическия план на Агенцията: „Осъществяване на ефективен контрол относно спазване на законодателството в областта на труда, държавната служба и трудовата мобилност и трудовата миграция“.

Извършени проверки

През 2020 г. от контролните органи на Агенцията са извършени общо 37 145 бр. проверки, с което е изпълнен планираният брой инспекции за годината, въпреки затрудненията в контролната дейност поради пандемията от COVID-19. Разпределението им по икономически дейности е посочено в Графика № 1:

С цел проследяване ефективността на контролната дейност е извършен последващ контрол относно изпълнението на 54,1% от дадените и влезли в сила през 2020 г. задължителни предписания, като 98,3% от проверените предписания са изпълнени. Тези данни показват, че намесата на инспекторите по труда води до подобряване на условията на труд в предприятията, което от своя страна е показател за високата степен на ефективност на контролната дейност.

През 2020 г. са проверени 29 919 бр. предприятия, от които 3425 броя за първи път. Показаното в Графика № 2 разпределение на предприятията до голяма степен следва структурата на българската икономика, в която преобладаващият брой предприятия са с персонал до 10 наети лица. Проверените предприятия през годината, които са собственост на чужди граждани или с чуждестранно участие са 616 бр.

Графика № 2: Разпределение на проверените предприятия по големина

Заетите лица в проверените предприятия са 1 439 029, от които 601 507 жени. В проверените предприятия е осигурена заетост на 32 311 лица с трайно намалена работоспособност, 27 199 трудоустроени лица, 56 853 пенсионери и 8257 чужденци.

Взаимодействие с други държавни контролни органи и със социалните партньори

За повишаване ефективността и ефикасността на инспекционните действия на ИА ГИТ традиционно се извършват съвместни проверки с други държавни контролни органи. През 2020 г. са извършени 1721 бр. такива проверки. Най-голям е броят им с представители на Министерството на вътрешните работи (МВР), Националния осигурителен институт (НОИ), Националната агенция за приходите (НАП) и Регионалните здравни инспекции (РЗИ). Най-много съвместни проверки са извършени в икономически дейности „Ресторантьорство“, „Търговия“, „Производство на облекло“ и „Строителство“.

През отчетния период при всяка инициатива от други контролни органи за извършване на съвместни проверки ИА ГИТ се е ангажирала съобразно правомощията си, вкл. и при осъществяване на контрол по спазване на протиепидемичните мерки срещу COVID-19. През годината бяха извършени проверки по сигнали от Регионалните здравни инспекции, касаещи спазване на протиепидемичните мерки от работодателите на работните места.

На областно равнище директорите на Дирекции „Инспекция по труда“ (ДИТ) участваха в съвещания на Областните съвети за тристранно сътрудничество под егидата на областните управители, както и на сформираните областни кризисни щабове за предприемане на мерки срещу разпространението на COVID-19. По инициатива на щабвете Инспекцията по труда подаваше ежеседмична информация за извършените проверки и предприетите мерки при установени нарушения във връзка с протиепидемичните мерки, определени в заповедите на здравния министър.

И през 2020 г. продължи доброто сътрудничество с НОИ и НАП, като ИА ГИТ обменяше информация с тези институции и за лица, установени да полагат труд без сключени трудови договори. Това сътрудничество е ползотворно, особено по отношение на превенцията на недеklarираната заетост. Срещани са и затруднения при инспекционната дейност, като напр. установени при посещенията на инспекторите по труда неработещи обекти на контрол, поради предприети от другите контролни органи мерки за затварянето им на по-ранен етап или изминал продължителен период от време между установените от другите институции лица без договори и подаването на сигналите от тях в ИА ГИТ.

По отношение на сътрудничеството с МВР през 2020 г. инспекторите по труда са търсили най-често съдействие за осъществяване на контакт с представители на работодателите, които не могат да бъдат намерени на известните адреси или отказват съдействие на проверяващите и не представят изискани документи. По време на въведеното извънредно положение в страната поради пандемията от COVID-19 са извършени проверки, съвместно с органите на МВР по декларациите, попълнени от граждани на място на контролно-пропускателните пунктове на населените места. Извършен е и засилен съвместен контрол по спазване на протиепидемичните мерки, в т.ч. и в нощните заведения в страната.

През годината продължи установената в Инспекцията по труда практика по време на проверките да се канят за участие представители на синдикални организации и представители на работещите в комитетите/групите по условия на труд (КУТ/ГУТ) в предприятията. Резултатите от контролната дейност показват, че сътрудничеството със синдикалните представители е от голямо значение за ефективното решаване на проблеми, засягащи трудовото законодателство, както и допринася за намаляване на социалните конфликти. Във всички случаи по подадени сигнали от синдикалните структури до ИА ГИТ са извършени проверки.

Най-честите въпроси, които представители на работещите поставяха през 2020 г., са свързани с работата от разстояние в условията на пандемията от COVID-19, както и осигуряването на безопасни условия на труд на работещите на техните работни места в предприятията. Формални пречки за участие на представители на КУТ/ГУТ по време на проверките не бяха създавани от страна на работодателите.

Ползата от извършени проверки с участие на представители на синдикални структури и/или КУТ/ГУТ е взаимна. От една страна по-бързо се изясняват реалните проблеми по работните места, а от друга – дадените консултации от инспекторите по труда достигат до всички заинтересовани страни. Съвместната дейност повишава ефикасността на проверките, спомага за своевременното информиране на партньорите и за оказване на професионална помощ и съдействие.

Констатирани нарушения

В резултат на извършените проверки през 2020 г. са констатирани общо 153 739 броя нарушения по спазване изискванията на трудовото законодателство, трудовата миграция и трудовата мобилност и държавната служба. Разпределението на нарушенията по основни групи е, както следва:

- ✓ нарушения на нормативните изисквания за здравословни и безопасни условия на труд (ЗБУТ) – 79 760 броя;
- ✓ нарушения на нормативните изисквания, регламентиращи трудовите правоотношения (ТПО) – 73 389 броя;
- ✓ нарушения на нормите за трудовата миграция и трудовата мобилност - 532 броя;
- ✓ нарушения на нормите, свързани с държавната служба - 58 броя.

През 2020 г. е нарушена тенденцията от последните години двата вида нарушения (по ЗБУТ и ТПО) да са почти по равно с лек превес на тези по трудови правоотношения вследствие на прилагания интегриран контрол. Причина за това е появата на нововъзникналия риск от разпространение на COVID-19 и големият брой проверки с акцент върху прилагането на протиепидемични мерки в предприятията с цел опазване живота и здравето на работещите. С такава насоченост са били 46% от всички проверки.

Принудителни административни мерки

За отстраняване на констатираните нарушения контролните органи на ИА ГИТ са приложили 147 535 бр. принудителни административни мерки (ПАМ), от които 140 643 бр. (95%) представляват даване на задължителни за изпълнение предписания на работодателите. Освен тях са приложени и следните ПАМ:

- ✓ спрени машини, съоръжения, работни места и участъци – 263 бр.;
- ✓ отстранени от работа служители поради липса на изискващата се квалификация или незапознати с правилата за здравословни и безопасни условия на труд – 24 бр.;
- ✓ въведен специален режим за безопасна работа при възникнала сериозна и непосредствена опасност за живота и здравето на работещите и при невъзможност за спиране на работата на опасните машини – 17 бр.;
- ✓ спрени незаконни решения или нареждания на работодатели – 15 бр.

Спирането на небезопасни машини, съоръжения и работни места е мярка, която се прилага при пряка заплаха за живота и здравето на работещите. Този вид нарушения са предпоставка за трудови злополуки, които биха могли да доведат до

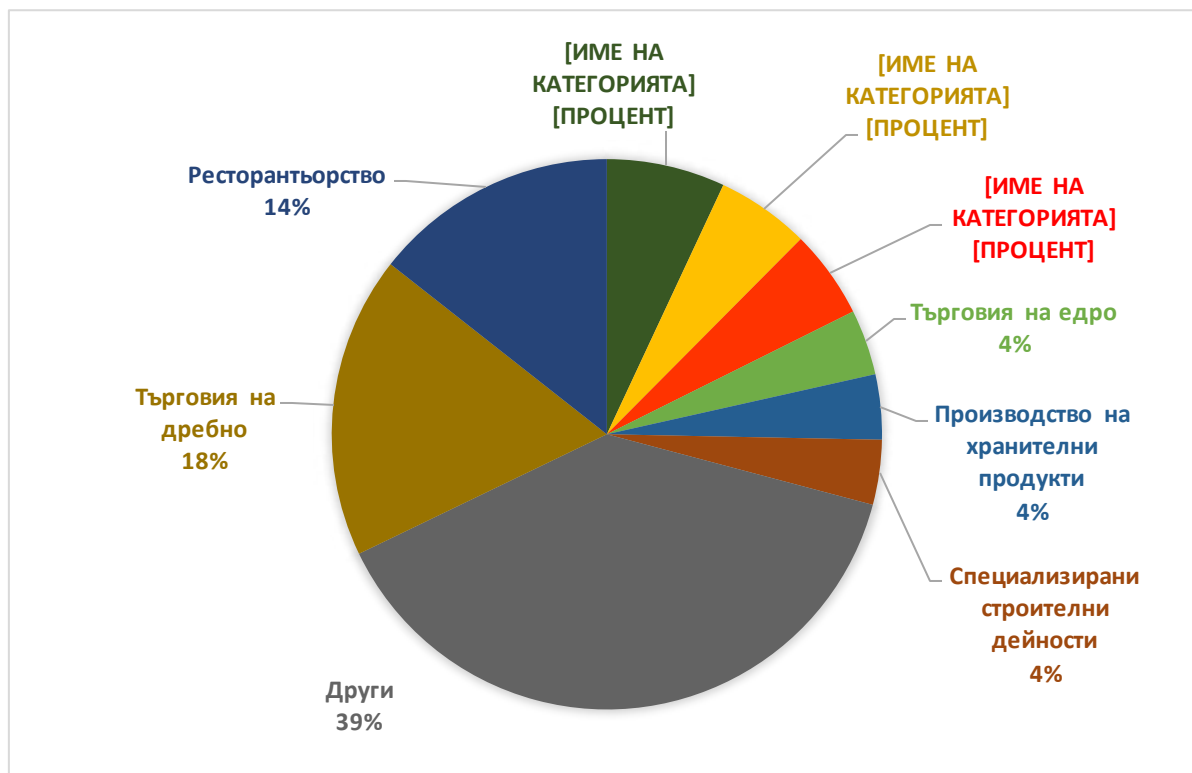
увреждане на здравето и дори до смърт на работещите. Във всеки от случаите, в които е приложена тази мярка от контролните органи на Инспекцията по труда в голяма степен на сигурност може да се твърди, че са били предотвратени предпоставки за възникване на реални трудови инциденти. И през 2020 г. най-често мерките „спиране“ и „въвеждане на специален режим за безопасна работа“ са прилагани в предприятията от сектор „Строителство“.

Контрол по спазване на нормативните изисквания при осъществяване на трудовите правоотношения

През 2020 г. се запазва тенденцията, установила се през последните години, в големите предприятия от всички икономически дейности трудовите правоотношения да възникват и да се осъществяват в съответствие с нормативните изисквания. Нарушенията на норми, регулиращи трудовите правоотношения, по-често се констатират в микро- и малки предприятия и особено в тези, в които се извършва проверка за първи път.

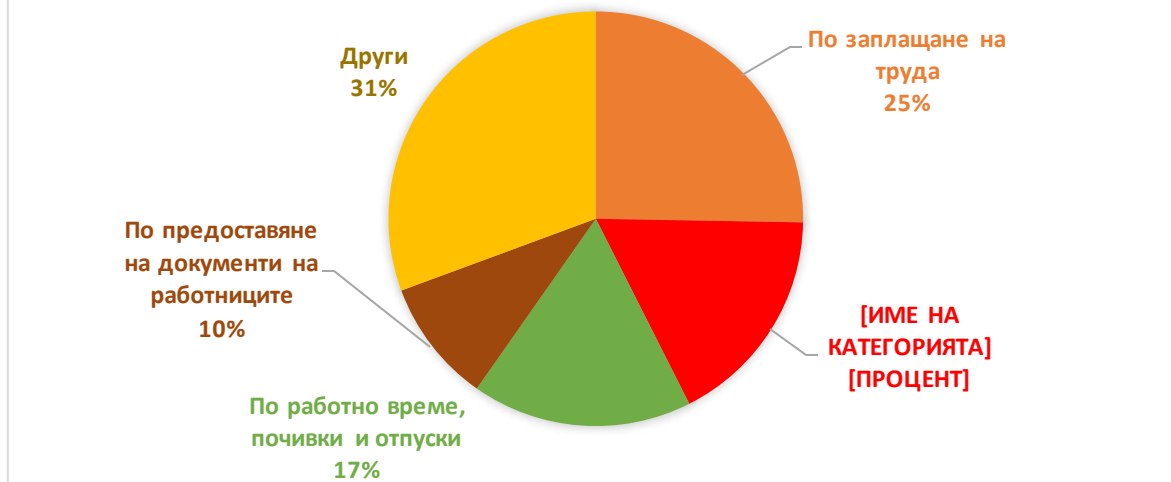
Сред причините за допускане на нарушения в микро-, малки и средни предприятия през 2020 г. са трудностите и предизвикателствата, породени от пандемията от COVID-19: свиване на стопанската дейност, особено в някои сектори, чиито обекти бяха затворени със заповеди на здравния министър; намаляване числения състав на работещите; липса на експертиза на кадрите в областта на човешките ресурси и др.

Графика № 3: Разпределение на нарушенията по икономически дейности

Графика № 4: Разпределение на нарушенията по ТПО

Нарушения по трудовоправните отношения общо 73 389 бр.

Нарушенията, свързани със заплащането на труда, остават най-честите от всички нарушения по трудовите правоотношения – 18 551 бр. Това може да се обясни с факта, че работещите най-често подават сигнали за този вид нарушение, тъй като липсата на средства не им позволява да задоволят жизненоважни потребности. Работодателите в икономически дейности „Търговия на дребно“, „Ресторантьорство“ и „Строителство на сгради“ най-често неизплащат или забавят изплащането на трудовите възнаграждения на работниците. В посочените икономически дейности са и най-многобройните нарушения по възникване на трудовите правоотношения. Именно поради тази причина тези икономически дейности са идентифицирани като рискови по отношение прилагането на трудовото законодателство и в тях се извършват най-много проверки.

И през отчетния период продължава да се получава информация по различни канали – при търсене на консултации, чрез сигнали и др., за съществуване на трудно установимата форма на недеklarиран труд чрез нерегламентирано заплащане на труда (заплащане на суми над договорените в трудовите договори без документиране и отчитане). Този вид нарушения са трудно разкриваемы поради обстоятелството, че от тях са заинтересовани и работодателят, и работникът, тъй като избягват плащането на осигуровки и/или данъци и работникът получава по-голяма „чиста“ сума в брой.

При проверките през годината са установени забавени възнаграждения в размер на 10.8 млн. лв. Благодарение на предприетите от Инспекцията по труда мерки са изплатени над 5.5 млн. лв. забавени възнаграждения. С 38% е намаляла сумата на установените забавени възнаграждения спрямо 2019 г. Положителната тенденция в кризата от COVID-19 е в резултат и на предприетите от правителството мерки за запазване на заетостта, които бяха обвързани и с коректно заплащане на труда от страна на работодателите.

Принос за добрата ефективност по отношение изплащането на дължими възнаграждения има правомощието на Инспекцията по труда да подава искове за откриване на производство по несъстоятелност срещу работодатели, забавили изплащането на възнагражденията на най-малко една трета от своите работници и служители повече от два месеца. През 2020 г. ИА ГИТ е подала 34 искови молби. В резултат от действията на Агенцията за този период общо 19 дружества са обявени в несъстоятелност, а 5 са с открито производство по несъстоятелност, което дава

възможност на работниците и служителите им да се обърнат към Фонда за гарантирани вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя.

За 2020 г. са констатирани 2641 нарушения относно работа на лица без сключени писмени трудови договори и неизпълнение на задължението на работодателя да подава уведомление за това до НАП. Данните сочат незначително намаляване на този вид нарушения, като техния брой е намалял само с 20 броя на годишна база в сравнение с 2019 г. И през 2020 г. работодатели продължават да сключват граждански договори с лица, които работят с определено работно време, работно място и срещу определено заплащане, чрез които се прикриват трудови правоотношения. Прави впечатление, че тези нарушения са установени в микро-предприятия и/или при работа през нощта, когато се смята, че няма да бъде осъществен контрол.

Най-често са установени случаи на работа без сключени писмени трудови договори на лица, работещи в икономически дейности „Строителство на сгради“ и „Ресторантьорство“. Не са редки случаите, в които работодатели или технически ръководители на строителни обекти не съдействат на контролните органи при установяване самоличността на работещите с цел избягване на санкции.

През годината се запази тенденцията да се подават сигнали в ИА ГИТ за работа без договор, когато подателите им вече са напуснали работните си места. В тези случаи инспекторите по труда не могат да заварят лицата да полагат труд и да обявят съществуване на трудовите им правоотношения, с което да се гарантират правата им на работници.

По отношение на нарушенията, свързани с работното време, почивките и отпуските най-често работодателите имат пропуски при планирането, разпределението и отчитането на работното време при сумираното му изчисляване. В някои случаи те не информират предварително работниците за графика им за работа за месеца или за издадена заповед за полагане на извънреден труд. Голяма част от предприятията в икономически дейности „Ресторантьорство“, „Търговия на дребно“ и „Производство на хранителни продукти“ работят в условията на въведено сумирано изчисляване на работното време. Именно при тях са констатирани най-голям брой нарушения, свързани с работното време и почивките. При сключване на трудов договор за допълнителен труд често срещано нарушение е работното време по двата договора да превишава общата максимална продължителност на работното време.

Проблем при инспектирането е и откриването на недобросъвестни работодатели. След извършени нарушения на трудовото и осигурително законодателство те препродават фирмите си на трети лица, които най-често са бездомни и малоимотни лица. На практика тези нови „работодатели“ не разполагат с документацията на фирмата, включително и с трудови досиета, ведомости за заплати и др. и реално не могат да изпълнят задълженията на работодатели, свързани с прекратяване на трудови договори, оформяне на трудови книжки и издаване на необходими документи. Част от тези лица са без постоянна адресна регистрация и осъществяване на контакт с тях се оказва невъзможно дори след намеса на органите на МВР.

Контрол по спазване на нормативните изисквания за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд

Относителният дял на нарушенията на нормите, регламентиращи осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд за работещите е 51,9% от всички нарушения, като този дял се увеличава спрямо резултатите за 2019 г.

Графика № 5: Разпределение на нарушенията по ЗБУТ

Нарушения на здравословните и безопасни условия на труд общо 79 760 бр.

Най-голяма е групата на нарушенията по организацията и управлението на дейността за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд (53 396 бр.). В тази група най-голям е дялът на нарушенията, свързани с провеждането и документирането на инструктажите на персонала и нарушенията, свързани с оценка на риска. Най-много нарушения са установени в сектор „Строителство“ и в икономически дейности „Търговия на дребно“, „Ресторантьорство“ и „Растениевъдство, животновъдство и лов“.

Извършването на оценка на риска е важен елемент от организацията и управлението на дейността по осигуряване на ЗБУТ в предприятията. Предвид това контролните органи на ИА ГИТ отделят голямо внимание на качеството на изготвените оценки и изпълнението на мерките за отстраняване на съществуващите рискове. През 2020 г. акцент при проверките на документацията по оценка на риска беше преразглеждането ѝ във връзка с риска от разпространение на COVID-19, както и на прилагане на мерките за минимизирането му. В голяма степен работодателите изпълниха това задължение своевременно. ИА ГИТ информира работодателите за разработения от Европейската агенция за безопасност и здраве при работа инструмент за оценка на риска от разпространение на COVID-19, който беше преведен на български език по настояване на Инспекцията по труда. Нейни служители го адаптираха съгласно българското законодателство.

Данните от инспекционната дейност през 2020 г. показват, че в 94% от всички проверени предприятия е извършена оценка на риска за безопасността и здравето на работещите. Предприятията с утвърдена програма и предприети мерки за отстраняване на установените рискове по работни места представляват 98% от предприятията, в които е извършена оценка на риска. Въпреки отчетените високи проценти, все още се констатират нарушения, свързани със съдържанието и обхвата на оценката (не се оценяват възможни източници на опасност, не се обхващат всички дейности и/или не се актуализират своевременно настъпилите изменения). В своята дейност инспекторите по труда консултират работодателите за голямото значение изготвената оценка на риска да отразява реалните условия на труд, да се предвиждат адекватни мерки за предотвратяване и ограничаване на професионалните рискове в предприятията, което води не само до подобряване на условията на труд, но и до намаляване на предпоставките, водещи до трудов травматизъм.

През годината инспекторите по труда продължиха да информират работодателите относно възможността им за използване на свободно достъпната онлайн платформа OIRA с нейните инструменти за оценяване на риска. Служители на Инспекцията по труда периодично проследяват нормативната информация в платформата и я актуализират при необходимост. Работодателите признават, че след използване на инструментите на OIRA са се запознали с редица изисквания по ЗБУТ, за които преди това не са получили навременна и достоверна информация от

службите по трудова медицина (СТМ), които ги обслужват. Независимо от горното, работодателите предпочитат СТМ да изготвя оценката на риска, тъй като службите разполагат с необходимия квалифициран персонал и експертиза, а и работодателите имат задължение за осигуряване на обслужване на работещите от регистрирани СТМ. В 93% от проверените предприятия през 2020 г. има осигурено обслужване от СТМ.

На следващо място са установените нарушения в областта на безопасността на работното оборудване и технологичните процеси (17 120 бр.), които макар и да не са с най-голям относителен дял, са най-честата причина за злополуки на работното място. Най-голям е броят на тези нарушения в сектор „Строителство“, следвани от предприятията от икономически дейности „Търговия“ и „Ресторантьорство“. От тези нарушения с най-висок относителен дял са констатираните нарушения на нормите по електробезопасност, които представляват 32% от всички нарушения в тази група.

На трето място в групата нарушения по здравословни и безопасни условия на труд са нарушенията в областта на хигиената на труда (9244 бр). Най-голям брой от този вид нарушения са установени при проверки на обекти от сектор „Строителство“ и икономически дейности „Търговия на дребно“, „Растениевъдство, животновъдство и лов“, „Ресторантьорство“. Най-често тези нарушения касаят провеждането на медицински прегледи; осигуряване на санитарно-битово обслужване; липса на данни за измерване на факторите на работната среда и осигуряване на лични предпазни средства.

Работещите при условия на труд, неотговарящи на хигиенните норми и изисквания през 2020 г. са 5,3% от заетите по трудови правоотношения в проверените предприятия с установени данни за факторите на работната среда. Най-голям е относителният дял на работещите при неспазени хигиенни норми и изисквания за микроклимат – 49%. На следващо място е относителният дял на работещите при наднормени нива на: шум (36%), физическо натоварване (20%), химични и биологични агенти (12%) и прах (11%). В много от случаите работещите са изложени едновременно на неблагоприятното въздействие от няколко фактора, което увеличава риска за здравето им.

Данните от контролната дейност показват, че комитети или групи по условия на труд (КУТ/ГУТ) са изградени в 8667 от проверените предприятия. Този брой на пръв поглед изглежда малък на фона на проверените над 22 000 предприятия с повече от един зает, но следва да се има предвид, че Законът за здравословни и безопасни условия на труд освобождава от това задължение работодателите с до 5 наети лица и по-голяма част от проверените предприятия (59%) са с персонал до 9 заети лица. В този смисъл е малък дялът на предприятията, които имат задължение да учредят КУТ/ГУТ, но не са го изпълнили.

В 83% от проверените през годината предприятия има функциониращи органи по безопасност и здраве при работа, които организират изпълнението на дейности, свързани със защита от професионални рискове и превенция на тези рискове.

Видно от резултатите от контролната дейност, в големите и средни предприятия в по-голяма степен се спазват основните изисквания за осигуряване на ЗБУТ за работниците в сравнение с микро- и малките предприятия. Превантивно се предприемат мерки за предотвратяване на професионалните рискове, които могат да доведат до трудови злополуки и професионални заболявания в трудовия процес. Големите предприятия са с изградена политика за провеждане на обучение за повишаване на квалификацията на персонала. Въпреки настъпилите затруднения, свързани с епидемиологичната обстановка, дружествата осигуряват ресурс, насочен към извършване на профилактични прегледи на всички работещи. Изпълнението на изискванията по ЗБУТ е признак за ангажираността на работодателите към създаване и поддържане на такива условия на труд, които да не водят до професионални заболявания и злополуки при работа. Тези условия на труд също така

благоприятстват по-високата производителност и качество на произвеждания продукт или предлаганата услуга. Често в микро- и малките предприятия работодателите не разполагат с достатъчен човешки ресурс, а понякога и поради липса/икономия на средства, те сами се заемат с тази дейност без да притежават необходимата експертиза и времеви ресурс за изпълнението ѝ.

Периодичен контрол на рискови обекти

Проверките в рисковите обекти за контрол дават възможност в един сравнително кратък период от време да се проследят организационните и технически промени по осигуряването на здравословни и безопасни условия на труд в производствата и дейностите с висока степен на производствен риск.

През 2020 г. са извършени 1221 бр. проверки в 635 бр. предприятия, подлежащи на периодичен контрол с 145 106 работещи в тях. Съвместно с участието на представители на Министерството на околната среда и водите и МВР и с представители на синдикалните организации са извършени общо 75 бр. проверки, с 13 бр. повече в сравнение с 2019 г. Значителна част от обектите на периодичен контрол попадат в предметния обхват на Наредбата за предотвратяване на големи аварии с опасни вещества и ограничаване на последствията от тях. Поради сериозността и опасността на извършваните процеси в тези предприятия е въведен строг контрол от работодателите по отношение на осигуряване на безопасни условия на труд.

Установени са 3596 бр. нарушения, от които най-голям е делът на тези по ЗБУТ (2789 бр.). Обусловено от епидемичната обстановка в страната поради COVID-19, над 50% от нарушенията на ЗБУТ са свързани със спазване на противоепидемичните мерки за защита от риска от заразяване с коронавируса. На следващо място са нарушенията по безопасността на работното оборудване и използваните технологии – 39%, следвани от нарушенията в областта на хигиената на труда – 11%. За отстраняване на нарушенията са приложени 3503 бр. принудителни административни мерки. Голяма част от тези мерки са пряко насочени към основните рискове и опасности и са с цел предотвратяване на вероятни предпоставки за възникване на трудови злополуки и производствени аварии.

От някои от проверените през годината работодатели са разработени инвестиционни проекти за подмяна на остаряло с ново работно оборудване и цялостна автоматизация на производствата. Продължава устойчивата тенденция за реконструкции и модернизации на съществуващите производствени мощности, свързани с основните дейности.

Добра практика в някои от предприятията с чуждестранно участие е, че при установяване на инцидент в някое от поделенията на консорциума в световен мащаб, в местното поделение се провежда извънреден инструктаж по безопасност и здраве при работа на служителите, в който се насочва вниманието към причините за злополуката. В някои предприятия е въведена допълнителна бонусна система при липса на трудови злополуки за определен период, която цели стимулиране на личната отговорност на работниците към евентуални инциденти.

Наблюдава се положителна нагласа на работодателите и длъжностните лица от предприятията, подлежащи на периодичен контрол, към предписаните мерки от Инспекцията по труда. Те често оценяват проверките като необходими и с положителен ефект в превенцията за недопускане на трудови инциденти и професионални заболявания. В отделни производства и работни места на част от проверените предприятия са подобрили условията на труд, свързани с микроклимата на работната среда и въвеждане на нови технологии, при които източниците на опасности за работещите са сведени до минимум.

В 97% от проверените предприятия са учредени КУТ/ГУТ за осъществяване на необходимия социален диалог и осигуряване участието на работещите при решаване на специфичните проблеми по осигуряване на ЗБУТ.

Контрол на строителни обекти

Сектор „Строителство“ традиционно подлежи на целогодишен засилен контрол от страна на Инспекцията по труда поради установения през годините висок риск на строителните обекти както по отношение безопасността на труда, така и по отношение използване на недеklarиран труд. Във връзка с първоначалните мерки и действия за овладяване на разпространението на COVID-19 в началото на 2020 г. се забеляза временно преустановяване на строителните и монтажните дейности, като още през второто тримесечие на годината дейностите се възобновиха и се наблюдава приблизително същата активност на строителството, както през предходната година.

През годината са извършени общо 5445 бр. проверки в 4408 бр. предприятия, ангажирани с изпълнението на различни по вид и обхват строителни и монтажни работи.

Поради рисковия характер на строителните дейности, свързан с работа на височина, земни/изкопни работи, използване на тежка строителна механизация, строителството остава сектор с едно от най-високите нива на трудов травматизъм, в т.ч. и по отношение на злополуки с летален изход и такива, водещи до инвалидност (трайни и сериозни увреждания на здравето на работещите). Основните причини за травматизма в строителството са неизползване на лични и колективни предпазни средства; неизправност на машините и инструментите; неправилни действия при внезапно спиране на електрозахранването; използване на нестандартни (самоделни) пособия; работа на необезопасени скелета; неподдържане на реда и чистотата на работната площадка; самоиницирани действия за отстраняване на авария или при видим дефект на машините. През 2020 г. контролните органи на ИА ГИТ са извършили 156 бр. проверки във връзка с разследване на причините за възникнали инциденти по време на работа в сектор „Строителство“.

При проверките на строителни обекти са констатирани 27 112 бр. нарушения, като 18 197 бр. от тях са в областта на здравословните и безопасни условия на труд, а 8800 бр. в областта на трудовите правоотношения. Останалите нарушения са свързани с трудовата мобилност и миграция.

Основните и често повтарящи се нарушения в сектор „Строителство“ са както по отношение оформянето и поддържането на изискваната от закона документация, така и по отношение на техническата безопасност и създадената организация за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд. Проблемите с осигуряването на здравето и безопасността на работещите на строителните обекти се генерират от сложната взаимнообвързаност между участниците в строителния процес, възлагане на различни елементи от него по вериги от няколко подизпълнители и доставчици на услуги и конструкции. Тези вериги от подизпълнители, включени в строителния процес, създават сериозни пречки и за разкриване на нарушителите при полагане на недеklarиран труд в обектите.

Продължава тенденцията възложителят на строителен обект да negliжира задълженията си да изисква спазване на здравословните и безопасни условия на труд от участниците в строителния процес – проектант, независим строителен надзор, строител и подизпълнители. Когато сключва договор за извършване на строително-монтажни работи със строител, възложителят най-често му прехвърля всички задължения и отговорности по безопасното изпълнение на обекта, пренебрегвайки своите такива, които се изискват от действащото законодателство.

Недостигът на квалифицирани, обучени и опитни строителни работници също е предпоставка за проблемите в бранша. Едно от най-честите нарушения е, че не се извършват необходимите обучения и инструктажи на работещите. Това многократно повишава риска за работещите със стаж под 1 година, които нямат необходимия опит, за да се предпазят. Обучението на персонала трябва да се провежда, като се вземат предвид специфичните нужди на всяка група служители. Особено внимание трябва да се обърне на група служители без никакъв или с малък трудов стаж (до 1 година).

За отстраняване на констатираните през годината нарушения, установени на строителните обекти, са приложени 25 464 бр. принудителни административни мерки, от които 186 бр. за спиране работата с необезопасено оборудване или на необезопасени работни места при извършване на строително-монтажни работи на обектите. Мярката „спиране“ се прилага, когато с установените нарушения пряко са застрашени животът и здравето на работещите и чрез нея се предотвратяват вероятни тежки трудови инциденти.

При последващ контрол на строителните обекти е установено неизпълнение на 103 бр. дадени принудителни административни мерки, за което е потърсена административнонаказателна отговорност от работодателите.

По време на проверките сериозно внимание е отделено на ангажираността на работодателите за осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд на работниците и служителите, като те са информирани и за наличието на свободно достъпни материали по темата на интернет страницата на ИА ГИТ.

В заключение следва да се отбележи, че като цяло обемът на дейностите по извършване на строително-монтажни работи както по инфраструктурните обекти, така и в промишленото и гражданско строителство в последните години постоянно нараства. Целта на Инспекцията по труда е всеобхватен и цялостен контрол по осигуряване на безопасни условия на труд на строителните обекти, независимо от тяхната големина и местоположение. Извършването на проверки в сектор „Строителство“ остава един от основните приоритети в дейността на Агенцията и през 2021 г., във връзка с което отново е планирана специална мярка в годишния план на ИА ГИТ.

Контрол по спазване на противоепидемичните мерки и актовете на Правителството за предоставяне на компенсации на работодателите в условията на пандемията от COVID-19

След обявяване на пандемията от COVID-19 и въведеното на 13.03.2020 г. извънредно положение в страната, в следствие преминало в извънредна епидемична обстановка, Инспекцията по труда осъществи контрол във връзка с предприетите действия от работодателите за ограничаване и намаляване на риска от разпространение на инфекцията по работните места.

През 2020 г. 46% от всички проверки на Агенцията са конкретно насочени към установяване на действията на работодателя за въвеждане на противоепидемичните мерки и действия във връзка с извънредното положение/извънредната епидемична обстановка. При тези проверки се установява, че като цяло работодателите изпълняват ангажиментите си съгласно трудовото законодателство за опазване живота и здравето на работещите. В само 3% от проверените предприятия персоналетът не е бил запознат с предприетите в обекта мерки за защита от Covid-19. В около 7% от проверките е установено, че не са поставени знаци и информационни материали по отношение на основните мерки за предотвратяване на заразата и не се е събирала предварителна информация за здравословното състояние на работещите.

През годината са извършени и 1481 бр. проверки, свързани с действията по време на извънредното положение и възложения контрол по постановленията на

Правителството за изплащане на компенсации на работодателите. Съобразно правомощията на ИАГИТ установената информация при контрола е предоставена на съответните компетентни органи (НОИ, Агенцията по заетостта), отговорни за провеждане на политиките на правителството на Р България, свързани с преодоляване на негативните последици от COVID-19.

ИА ГИТ създаде възможност администрациите, ангажирани с предоставянето на подкрепа на правоимащи работодатели по различни мерки, да получат по електронен път, веднага, информация за липса или наличие на нарушения, основание за отказ от подпомагане. С цел подпомагане усилията на Правителството тази подкрепа да достига до работодателите възможно по-бързо служители на Инспекцията по труда провериха по молба на други администрации работодатели за наличието или липсата на такива нарушения, въпреки осигурената възможност самите администрации да извършват проверката.

Контрол, свързан с трудовия травматизъм

Трудовите злополуки се декларират и регистрират в Националния осигурителен институт, а Инспекцията по труда участва задължително в разследване само на част от тях – довели до смърт на работници; такива, които могат да доведат до инвалидност и при причинени увреждания на повече от трима работещи. Въпреки че нямат такова задължение, контролните органи на ИА ГИТ извършват проверка за причините за възникнали инциденти по време на работа във всеки станал им известен случай, независимо дали е с летален край или ще доведе до инвалидност. За установяване на причините за станали злополуки с работещи лица инспекторите по труда са извършили 590 бр. проверки през 2020 г.

Още на етап планиране на дейността на Инспекцията по труда за 2020 г. бе акцентирано върху обекти за контрол, които оказват съществено влияние върху травматизма в страната. На национално ниво традиционно това са предприятията от икономическа дейност „Строителство“ и предприятия от други икономически дейности, определени като рискови, в т.ч. мини, кариери, предприятия за производство на боеприпаси и др.

Като две основни групи обстоятелства за травматизма могат да се обобщят следните:

- ✓ Причини, свързани с отношение/поведение на работодателя и длъжностните лица – напр. липса на разработени инструкции за безопасна работа с работното оборудване и negliжиране на задълженията за провеждане на обученията и инструктажите по безопасност и здраве при работа. Броят на този вид злополуки е сравнително малък, но анализът на данните сочи към подценяване от страна на работодателите на съществуващия риск при работа и формиране/затвърждаване на нехайно отношение в работниците по въпросите и задълженията, касаещи безопасността.
- ✓ Причини, свързани с поведението и квалификацията на персонала - напр. нарушения на изискванията за безопасност по време на работа от страна на работещите, като извършване на дейности по частичен ремонт или поддръжка на работното оборудване, без преди това движещите се части на същото да са приведени в пълен покой и да са изключени от захранващата мрежа.

Ежегодно се регистрират злополуки вследствие на подхлъзване и падане на пода поради лоша поддръжка на подовите покрития, недобра осветеност на местата за преминаване, мокри или заледени повърхности, невнимание при извършване на придвижване.

Като положителни тенденции в резултат на контролната дейност може да се посочат действията на работодателите да коригират политиката си по отношение на

осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд, като създават по-добра организация и вземат мерки за повишаване степента на обезопасяване на работните места. Провеждат се извънредни инструктажи за разясняване и анализиране причините за злополуките и оповестяване на мерките за недопускане на такива случаи.

Контрол по спазване на нормативните изисквания за наемане на хора с увреждания

Инспекцията по труда осъществява специализиран контрол за изпълнение на квотите за наемане на хора с увреждания по смисъла на Закона за хората с увреждания (ЗХУ). В обхвата на 2297 бр. извършени проверки през 2020 г. са включени въпроси за изясняване на изпълнението на задълженията по ЗХУ на работодатели с 50 и повече наети лица. Установени са 58 предприятия, които са освободени от изпълнение на квоти поради специфични фактори на работната среда. През годината поради неизпълнение на квотите 238 работодатели са заплатили компенсационни вноски на стойност 551 869 лв. Една от целите на осъществения контрол от инспекторите по труда бе всички възникнали проблеми и неясноти по прилагане на законодателството да бъдат преодолени чрез консултиране на работодателите и правата на хората с увреждания да бъдат защитени в най-голяма степен.

Специализиран контрол, свързан с държавната служба

През 2020 г. са извършени редица проверки на държавни администрации. Анализът на контрола по спазване на законодателството, свързано с изпълнението на държавната служба и на правата и задълженията на страните по служебно правоотношение показва, че в проверяваните държавни институции се спазват нормативните изисквания. Установените нарушения се дължат преди всичко на неотчитане и неприлагане на отделни изисквания на законодателството, както и на различни индивидуални некомпетентности.

И през 2020 г. в ИА ГИТ са постъпили голям брой запитвания от граждани и администрации във връзка с прилагане разпоредбите на Закона за държавния служител. По-голяма част от запитванията са свързани с условията и реда за оценяване изпълнението на служителите в държавната администрация, по работното време, почивките и отпуските, по документите, свързани с изпълнението на държавната служба и др. По повод сигнали, в които са изложени твърдения за нарушения на законодателството по държавната служба са извършени проверки и при констатирани нарушения от компетентността на ИА ГИТ са предприети мерки.

Контрол по спазване на нормативните изисквания за насърчаване на заетостта, трудовата мобилност и трудовата миграция

През 2020 г. Инспекцията по труда традиционно планира контрол върху дейността на предприятия, които осигуряват временна работа и на предприятия ползватели; по спазване на законовите изисквания за полагане на труд от чужденци в Република България; командироване на работници в рамките на предоставяне на услуги в държави – членки на Европейския съюз и законосъобразното осъществяване на посредническа дейност по наемане на работа.

1. Контрол на дейността на предприятия, които осигуряват временна работа (ПОВР) и на предприятия ползватели (ПП):

През 2020 г. са реализирани общо 81 бр. проверки на ПОВР и ПП. Част от тях са по сигнали от Агенцията по заетостта. При проверките са констатирани 157 нарушения на трудовото законодателство по осъществяване на дейност чрез ПОВР. Те най-често са свързани с реда за обмен на информация между ПП и ПОВР по повод

условията на труд; неспазване на минималните условия на труд и липса на задължителна информация в трудовите договори на изпратените работници.

И през 2020 г. се срещат затруднения при извършване на контрола на ПОВР с трансграничен елемент. Не са редки случаите, когато собственици и управители на дружествата са чужди граждани. Тези лица са напуснали пределите на Р България, като са оставили след себе си „кухи“ фирми без персонал и без лице за контакт с контролните органи, но с валиден лиценз за извършване на дейност по осигуряване на временна заетост, пораждащ периодични задължения по Закона за насърчване на заетостта. Констатира се трудности и при идентифициране на ПОВР, които изпращат свои работници в ПП в други държави - членки на ЕС, и установяването на тези командировани/изпратени работници. ИА ГИТ не разполага с инструмент за мониторинг на изпращането, извършвано от български ПОВР. Частична информация за командировани/изпратени работници от български ПОВР може да бъде получена от регистрите на подадените декларации за командировани/изпратени работници в приемащите държави. За преодоляване на посочените пречки ИА ГИТ активно си сътрудничи с инспекциите по труда от другите държави - членки на ЕС, което подобрява обмена на информация и създава предпоставки за по-ефективно и бързо решаване на трудови проблеми на работниците и за дисциплиниране на предприятията чрез насрещни проверки, да не нарушават трудовото законодателство.

В международен план се наблюдава ограничаване на дейността по предоставяне на работна сила за изпълнение на временна заетост. Българските предприятия, осигуряващи временна работа, които през последните години имаха засилено присъствие и изпращаха значителен брой български работници, по време на проверките през 2020 г. декларират, че са преустановили тази своя дейност и са освободили своите служители с цел планиране на нови възможности за развитие. Като възможен фактор, който е повлиял на тази тенденция може да бъде посочен засиленият контрол на дейността на ПОВР и ПП в последните години както на национално ниво, така и на европейско равнище.

В резултат на осъществения контрол ИА ГИТ може да отчете необходимостта от подобряване на достъпа до информация и преодоляване на езиковите бариери за чуждестранните работодатели и изпратените при тях български работници, в т.ч. чрез организиране на информационни дни и кампании.

Има голяма необходимост от подобряване на достъпа до информация на инспекциите по труда на всяка държава - членка на ЕС до националните системи с бази данни за деклариране на командироването, до данъчна и осигурителна информация и др. Положени са основите на съвместни информационни и инспекционни действия между инспекциите по труда на държавите - членки, които и занапред следва да полагат сериозни усилия за повишаване на осведомеността на изпратените временни работници по отношение техните трудови права и задължения.

2. Контрол при полагане на труд от чужденци в Република България:

През 2020 г. са извършени 131 бр. проверки, насочени към установяване спазването на законовите изисквания за полагане на труд от чужденци в България. По-малкият брой проверки в сравнение с 2019 г. се дължи основно на ограниченията, които бяха наложени с цел овладяването на разпространението на COVID-19, в т.ч. и ограничаването на трансграничните пътувания както на европейски граждани, така и на граждани на трети страни. През 2020 г. се наблюдава намаление на броя на чужденците в проверените предприятия – 8257 лица, при 9666 лица през 2019 г. Най-голям брой заети чужденци има в дружества от икономически дейности „Административни офис дейности“, „Строителство на съоръжения“ и „Хотелиерство“.

Констатираните нарушения при извършените проверки са 867 бр., а отнасящите се пряко до работата на чужденци са 245 бр. (от тях 104 бр. са за

наемане на работа на чужденци без разрешение за работа или без регистрация от Агенцията по заетостта; 10 бр. са за наемане на работа на чужденци - граждани на трета страна, които са без право на достъп до пазара на труда в Р България; 5 бр. са за наемане на работа на незаконно пребиваващи чужденци).

Запазва се тенденцията на увеличаване на работещите без издадено разрешение за работа чужденци или без регистрация на заетостта им в Агенция по заетостта. През 2020 г. има увеличение на случаите, при които са установени граждани на трета държава, командировани в държави - членки на ЕС, от български работодател, да полагат труд без да притежават разрешение за пребиваване и работа и без изобщо да са влизали на територията на Р България. Тази тенденция е установена при получаване на заявки чрез Информационната система на вътрешния пазар (IMI).

С цел ограничаване на работещите чужденци без издадено разрешение за работа през 2020 г. продължи тясното сътрудничество между ИА ГИТ и Агенцията по заетостта. Част от извършваните проверки по тази мярка са във връзка с постановени от АЗ откази за даване на разрешение за работа на чужденци, граждани на трета страна.

3. Контрол при осъществяване на посредническа дейност по наемане на работа:

През 2020 г. са извършени 124 бр. проверки на фирми, осъществяващи посредническа дейност по наемане на работа. Общият брой констатирани нарушения са 160. Установени са 7 случая на извършване на посредническа дейност по наемане на работа без регистрация в Агенция по заетостта. Най-голям брой са нарушенията на изискванията посредникът да води електронен регистър на търсещите и устроените на работа лица. За констатираните нарушения за приложени 159 бр. принудителни административни мерки.

Основно затруднение при осъществяване на контролната дейност на посредниците е невъзможността за осъществяване на контакт с представител на регистрираните посредници. Адресите, посочени като адреси на офиси често не съществуват или там не са открити представители на дружествата.

В случаите, при които са налице данни за друго закононарушение, извън компетентността на Инспекцията по труда, Агенцията своевременно сезира компетентните органи - Прокуратура, МВР, Национална комисия за борба с трафика на хора и др.

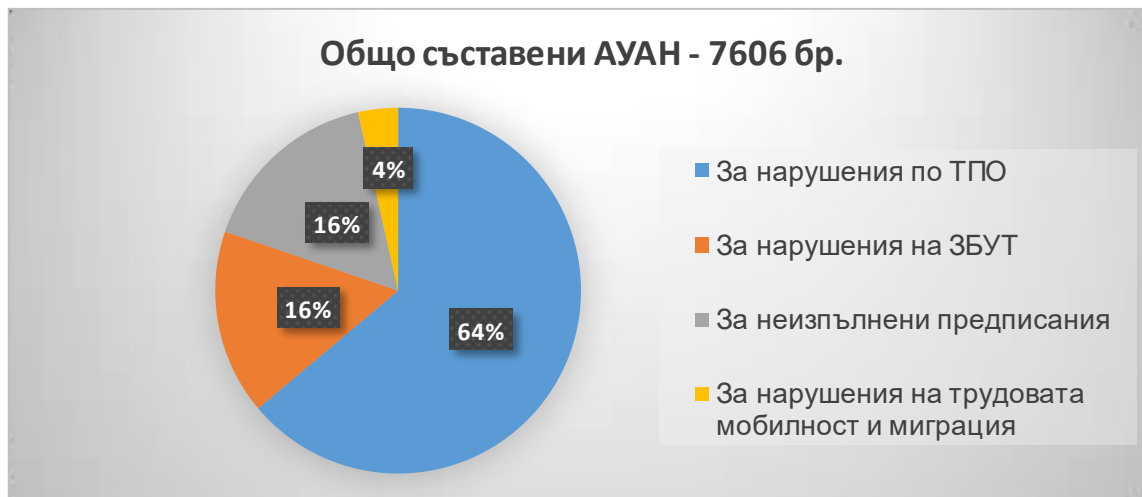
През 2020 г. преобладава броят на запитванията за регистрация на посредническа дейност по наемане на работа в сравнение с тези за регистрация като ПОВР. Причините за това могат да бъдат търсени в безсрочния характер на регистрацията за извършване на посредническа дейност и в характера на взаимоотношенията между посредника и търсещите работа лица. При посредническата дейност посредникът сключва посреднически договор, а не трудов договор с търсещите работа лица и ангажиментите му приключват след подписване на индивидуален трудов договор с чуждестранен работодател.

Административнонаказателна отговорност

Търсенето на административнонаказателна отговорност от лица, които нарушават нормативните разпоредби на трудовото законодателство, нормите по изпълнение на държавната служба и тези, свързани с трудовата мобилност и миграция, е една от формите за въздействие при допускане на нарушения на трудовото законодателство и средство за принуда те да спазват изискванията на

нормативните актове. Такава отговорност е търсена от лица, които не изпълняват в срок дадените им предписания, допускат периодично да се повтарят едни и същи нарушения, умишлено заобикалят законовите разпоредби при наемането, използването и освобождаването на работна сила и създават пречки за реализирането на законовите правомощия на инспекторите.

Графика № 6: Съставени актове за установени административни нарушения

Най-много актове са съставени на предприятия, извършващи строително-монтажни работи.

През годината са съставени 189 бр. актове за създадени пречки на инспекторите по труда да осъществят контролните си правомощия.

През 2020 г. са връчени 7467 бр. наказателни постановления. Влезлите в сила наказателни постановления и одобрени споразумения през годината са 7032 броя. Сумата на санкциите от влезлите в сила наказателни постановления и одобрени споразумения е 11 622 325 лв.

III. АНАЛИЗ НА АДМИНИСТРАТИВНОТО ОБСЛУЖВАНЕ ПРЕЗ 2020 г.

Решени искания и сигнали от граждани, ведомства и синдикални организации

През целия период от началото на усложнената епидемична обстановка през 2020 г. ИА „Главна инспекция по труда“ не е прекратявала обслужването на граждани, наред с извършването на контрол. През годината са разгледани всички постъпили искания и сигнали от граждани за допуснати нарушения от компетентността на Агенцията. Наблюдават се случаи на подаване на сигнал по несъществуващ проблем или от несъществуващ работник (най-често от конкурентни дружества или лица без правен интерес).

През годината в ИА ГИТ са постъпили 10 568 бр. искания и сигнали от граждани, ведомства, предприятия, ръководители на инспекторати в административните структури и от синдикални организации, което е с 16 % повече в сравнение с 2019 г.

Консултиране на граждани и работодатели

По-голяма част от постъпилите в ИА ГИТ запитвания през 2020 г. се отнасят до настъпилите промени в трудовото законодателство, свързано с обявеното извънредно положение в страната през м. март 2020 г. и последвалата извънредна епидемична обстановка. Като най-чести могат да се открият запитванията относно:

- ✓ възлагане и преминаване от работа, извършвана в помещенията на работодателя, към надомна работа и/или работа от разстояние;
- ✓ предоставянето на платен отпуск едностранно от работодателя без съгласието на работника или служителя;
- ✓ преустановяване на работата на цялото предприятие, на част от него или на отделни работници за целия период или за част от него до отмяната на извънредното положение или на обявената извънредна епидемична обстановка;
- ✓ установяване за целия период на обявено извънредно положение/ обявена извънредна епидемична обстановка или за част от този период на непълно работно време за работниците и служителите, които работят на пълно работно време;
- ✓ правото на работниците да получават brutното си трудово възнаграждение в случаите на преустановяване на дейността на предприятието в условията на чл. 120в от Кодекса на труда;
- ✓ осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд при работа от разстояние;
- ✓ запазване на заетостта по реда на актовете на Правителството за предоставяне на компенсации на работодателите и работниците в условията на криза вследствие от COVID-19.

Разрешителни режими

През 2020 г. от Дирекциите „Инспекция по труда“ са поискани 989 разрешения за уволнение на работници, ползващи специална закрила по чл. 333 от Кодекса на труда. Дадени са 375 предварителни съгласия по реда на посочения нормативен текст.

Поискани са общо 4860 бр. разрешения за наемане на работа по трудови правоотношения на лица до 18 години. Дадени са общо 4659 бр. разрешения за наемане на работа на лица до 18 години, като 133 бр. разрешения за наемане на лица, ненавършили 16 години и 4526 бр. за наемане на работа на лица от 16 г. до 18 г. През годината са констатирани 180 нарушения, свързани с приемане на работа на непълнолетни лица без разрешение от Инспекцията по труда, докато през 2019 г. техният брой е 236. Най-много от тези нарушения са констатирани в икономически дейности „Ресторантьорство“; „Растениевъдство“ и „Търговия на дребно“.

През 2020 г. са постъпили 566 бр. искания за издаване на разрешения в областта на обучението и употребата на взривни материали, в т.ч. 544 бр. за извършване на специални и технологични взривни работи, 4 бр. за проектиране на специални взривни работи и 18 бр. за провеждане на курсове за придобиване/потвърждаване на правоспособност за работа с взривни материали. Издадените разрешения са 532 бр., в т.ч. 521 бр. за извършване на специални и технологични взривни работи.

Трудови договори за краткотрайна сезонна селскостопанска работа

През 2020 г., чрез приетото законодателство, насочено към преодоляване на последиците от пандемията от COVID-19, бяха въведени два нови вида трудови

договори за краткотрайна сезонна селскостопанска работа – за повече от един ден и за наемане на дълготрайно безработни лица до 120 дни, с действие до 31.10.2020 г. През м. април 2020 г. Агенцията надгради своя Портал за едномесечни трудови договори, с което създаде възможност за предоставяне по електронен път на всички образци на трудови договори за краткотрайна сезонна селскостопанска работа, утвърдени от министъра на труда и социалната политика, включително и на образците, съобразени с новите промени. До края на годината на 2045 земеделски стопани са предоставени образци на трите различни вида трудови договори за краткотрайна сезонна селскостопанска работа за приблизително 296 000 човекодни. От тях 224 439 бр. са предоставените образци на въведените през 2015 г. трудови договори за краткотрайна сезонна селскостопанска работа по чл. 114а от Кодекса на труда с продължителност от един ден, предоставени на 1822 земеделски стопани. За същия период през 2019 г. заявените образци на едномесечни договори са били 233 366 бр. от 2083 земеделски стопани. Видно от данните, въпреки че при традиционния вид договори за краткотрайна сезонна селскостопанска работа се отчита намаление, при общия брой човекодни, за които са предоставените образци на договори от трите вида, има сериозен ръст.

Център за административно обслужване

През 2020 г. чрез системата за „Електронни удостоверения“ на ИА ГИТ са генерирани 67 477 бр. удостоверения, от които 47 915 бр. са по подадени заявления от възложители по обществени поръчки.

Общо през годината са регистрирани 937 бр. колективни трудови договори и 140 анекса към тях.

През 2020 г. са постъпили и разгледани общо 68 бр. заявления за достъп до обществена информация, от които 57 бр. заявления от граждани, от журналисти – 1 бр., от фирми – 4 бр. и от неправителствени организации – 6 бр.

IV. МЕЖДУНАРОДНИ ДЕЙНОСТИ

Международното сътрудничество, обмяната на опит и информация с инспекциите по труда от Европейския съюз и региона, както и с други организации и институции, представляват важен ресурс за повишаване ефективността на контрола на труда и съдействат за институционалното утвърждаване на ИА ГИТ. И през 2020 г. Агенцията осъществи резултатно взаимодействие и обмяна на опит с инспекциите по труда от ЕС и региона.

Участие на представители на ИА ГИТ в дейността на Комитета на старшите инспектори по труда (SLIC) и работните групи, сформирани към него

През 2020 г. представители на ИА ГИТ взеха участие в 78-ата Пленарна среща на SLIC, проведена на 21 и 22 октомври 2020 г., както и в срещите и работата на сформираните към SLIC работни групи „Стратегическо управление/Правоприлагане“ и „Проект KSS“. ИА ГИТ участва и в срещите и дейността на Комитета на експертите по командироване на работници.

ИА ГИТ продължи активното си участие в обмена на информация с националните инспекции по труда на останалите държави-членки чрез Сайта за бърз обмен на знания (KSS - Knowledge Sharing Site) на SLIC. Изготвени и публикувани са 32 отговори по всички отправени въпроси до ИА ГИТ чрез този сайт.

Сътрудничество с Европейския орган по труда

През 2020 г. Европейският орган по труда (ЕОТ) стартира дейността си. Представители на ИА ГИТ взеха участие в пет срещи на работна група „Инспектиране“ и в една среща на работна група „Информация“.

Агенцията се включи със свои експерти в двудневно обучение, организирано от ЕОТ на теми „Инструменти и процеси за съгласувани и съвместни проверки“ и „Защитен обмен на информация“ и в семинар за проблемите при сухопътния транспорт. ИА ГИТ предостави информация на ЕОТ за своята визия относно конкретни дейности, които ЕОТ може да извърши през следващите години. Агенцията взе участие като респондент в европейски проучвания на ЕОТ относно „актуализиране на информацията относно съгласуваните и съвместните проверки – очертаване на границите по отношение на законовата основа“ и „полагането на труд от работници, които се грижат за хора, като живеят при обгрижваните лица и са командирани или използват свободното движение на работници“.

Обмен на информация с други държави - членки на Европейския съюз чрез Информационната система на вътрешния пазар (IMI) относно условията за наемане на работа и командироване в рамките на предоставяне на услуги в държави - членки

В изпълнение ангажиментите по европейски нормативни актове ИА ГИТ осъществява административно сътрудничество чрез Информационната система на вътрешния пазар (IMI) с компетентните органи на останалите държави - членки на ЕС, отговарящи за контрола относно условията на труд в останалите държави в областта на командироването.

През 2020 г. чрез горесцитираната система е осъществен обмен по повод 169 запитвания. От тях 153 са искания за информация, постъпили от различни държави-членки към ИА ГИТ. Най-голям брой от тях (105 бр.) се отнасят до командироване на определени работници.

ИА ГИТ отправи 16 искания към компетентните служби на държави - членки за предоставяне на информация за командироване на работници; събиране на санкции; изпращане на документи на доставчик на услуги.

Чрез Информационната система на вътрешния пазар (IMI) се извършиха съгласувани проверки с компетентните служби на други държави - членки при съмнения за фалшиво командироване или при идентифициране на нови форми на порочни практики на пазара на труда.

Международно сътрудничество, свързано с мобилността на сезонните работници в рамките на Европейския съюз

В резултат от пандемията от COVID-19 през 2020 г. мобилността на сезонните работници в рамките на ЕС придоби особено значение. Междувременно несинхронизираните ограничителни противоепидемични мерки, въведени в различните държави - членки, доведе до ситуация, при която в началото на м. май 2020 г. на летище във Франция бяха задържани и върнати в България близо 80 български граждани - сезонни работници. За изясняване на обстоятелствата ИА ГИТ потърси първична информация от Посолството ни в Париж, при което се установи, че българските граждани са пътували до Франция с цел да започнат работа при френски работодатели като берачи на ягоди и пъпеши с посредничеството на неидентифицирана българска фирма. Инспекторите по труда, със съдействието на органите на МВР, успяха да се срещнат на летище София с върнатата група сезонни работници и въпреки отказа им за съдействие бе установено, че те са били снабдени с копия на трудови договори с френски работодател, но не са наясно коя е българската фирма посредник. ИА ГИТ работи в сътрудничество с френските институции и получи актуална информация за причините за възникналата ситуация. Френският земеделски

производител, наел директно българските граждани, е изготвил трудовите договори в съответствие със законодателството на Франция и е ползвал услугите на българска фирма посредник. Посредством получената информация ИА ГИТ идентифицира и извърши проверка на дружеството посредник, при която установи множество нарушения на реда за извършване на посредническа дейност по наемане на работа и в резултат на предприетите административнонаказателни мерки към момента същото е в процедура по отнемане регистрацията му за извършване на посредническа дейност.

Участие на Инспекцията по труда в международни събития и кампании

✓ През 2020 г. ИА ГИТ организира за България Европейската кампания за популяризиране на ползите от декларирания труд „EU4FairWork“ на Европейската платформа за справяне с недеклаирания труд.

При старта на кампанията през м. март 2020 г. ИА ГИТ разработи анкета с цел да се проверят мотивите на работещи и работодатели да работят на светло, съответно да работят недеклаирано. Убеждението, че недеклаираният труд не ги касае пряко, е основен мотив да са готови да работят на черно за около 1/3 от работещите и за повече от 40% от работодателите. Това показват данните от анкетата, попълнена от над 3750 работещи и 1050 работодатели. Данните от анкетата бяха представени на конференция, в която участваха над 40 представители на институции и организации на работници и работодатели – МТСП, ИА ГИТ, НАП, НОИ, АЗ, социалните партньори (КНСБ, КТ „Подкрепа“), АИКБ, БСК, КРИБ, БТПП, ССИ, журналисти.

Повече информация за ползите от работата на светло за работещите, за бизнеса и за бюджета е публикувана в специално създадената за кампанията Фейсбук страница „Всички права запазени“, достъпна на www.facebook.com/BG4FairWork. В YouTube канала https://www.youtube.com/channel/UCkf_wf_5aQPuZgJBGJVBjFQ са качени видеа с информация за ползите от декларирания труд. През „седмичката на действието“ по кампанията бяха осъществени онлайн срещи с ученици, на които предстои излизане на пазара на труда, в 56 училища от всички 28 области на страната. На тези срещи бе предоставена информация за ползите от декларирания труд. На училищата бе предоставена и разработената презентация, за да бъде използвана и в бъдеще в учебния процес.

В „Деня на действието“ в рамките на кампанията контролните органи на ИА ГИТ извършиха проверки на 330 работодатели, при които в предишни проверки са били установени случаи на работа без сключен писмен трудов договор. Едновременно с осъществения контрол, работниците, заварени в обектите на контрол, бяха информирани за трудовите им права с цел превенция на недеклаирания труд.

✓ През 2020 г. ИА ГИТ продължи изпълнението на дейности по проект Eurodétachement 2018 – 2020 „Повишаване на транснационалното сътрудничество при командироване на работници между България и Германия“. В рамките на съвместните действия по проекта е разработена брошура за правата на български граждани, полагащи труд на територията на Германия, която ще бъде разпространена и популяризирана по всички канали за връзка, с оглед достигането ѝ до възможно най-голям кръг от заинтересовани страни.

Изпълнение на проектите в ИА ГИТ

✓ Проект DFPO-1.002-0002-C01 „Сътрудничество за достойни условия на труд“ с партньор Норвежката инспекция по труда, финансиран от Фонда за двустранни отношения на национално ниво по Финансовия механизъм на Европейското икономическо пространство и Норвежкия финансов механизъм 2014 – 2021:

С финансиране по проекта през 2020 г. се разработи нова официална интернет страница на Инспекцията по труда. Уеб сайтът е съобразен с правилата за институционална идентичност, на които следва да отговарят официалните интернет страници и портали на българските администрации.

През 2020 г. се проведеха работни срещи и обмен на инспектори между ИА ГИТ и Норвежката инспекция по труда за подобряване на знанията и професионалните умения на българските и норвежките инспектори. Извършването на проверки и обмен на информация за предприятия, които извършват дейност на територията на двете държави във връзка с условията на труд, установените нередности при проверки, свързани със заетостта и установени нарушения на трудовите права е от важно значение за подобряване на сътрудничеството между двете институции с цел гарантиране на трудовите права на българските работници в Норвегия.

В рамките на кампанията „Знай си правата“, създадена през 2020 г. по проекта в партньорство между Инспекциите по труда на България, Норвегия, Румъния, Естония и Литва, бяха разработени и разпространени информационни клипове за правата на работещите български граждани в Норвегия. Те са достъпни на Фейсбук страницата на Норвежката инспекция по труда. Със съдействието на експерти от ИА ГИТ бяха разяснени на български език условията на труд в Норвегия и публикувани на интернет страницата на кампанията www.arbeidstilsynet.no/en/knowyourrights-BG. На пленарна среща на Европейската платформа за справяне с недеklarирания труд в началото на м. октомври 2020 г. кампанията „Знай си правата“ е посочена като добър пример за съвместно сътрудничество между държавите, насочено към информиране на работниците за трудовите им права и справяне с недеklarираната заетост.

✓ Проект BG05M9OP001-3.004 „Оптимизация и иновации в ИА ГИТ“, финансиран от Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ 2014 - 2020 г., съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд:

В рамките на проекта бяха извършени дейности, свързани с обявеното извънредно положение поради пандемията от COVID-19. Изготвени са вътрешни правила за осъществяване дейността на ИА ГИТ в условията на криза; преразгледана и допълнена е оценката на риска за служителите на Агенцията. Беше разработена Методика за инспектиране чрез въпросници за самоконтрол и 103 бр. тематични въпросници. Методиката и въпросниците бяха тествани в над 500 предприятия. Провеدهа се и обучения за инспекторите на тема „Прилагане на софтуер за работа с въпросници за самоконтрол и методика за планиране на дейността“.

През годината продължиха работа назначените по проекта помощник-инспектори, които предоставяха на различни целеви групи добри практики в областта на здравословните и безопасни условия на труд и ползите от трудовите договори за краткотрайна селскостопанска работа. Те разясняваха и функционалностите на достъпните на български език онлайн инструменти за интерактивна оценка на риска.

V. ВЪТРЕШЕН КОНТРОЛ В АГЕНЦИЯТА

През 2020 г. в рамките на вътрешния контрол в Агенцията са разгледани 96 сигнала, като голяма част от тях се отнасят до неудовлетвореност на жалбоподателите от отговорите на Дирекции „Инспекция по труда“ по техни искания и от действията на инспекторите по труда. Независимо, че по анонимни сигнали не са образува производство съгласно чл. 111, ал. 4 от АПК, служители от ИА ГИТ задълбочено се запознаха с всички получени писма и сигнали на граждани през годината и са предприети незабавни мерки и действия за преустановяване на пропуски и погрешна практика в дейността при извършвания контрол по спазване на трудовото законодателство.

През 2020 г. в Инспекцията по труда са разгледани общо 75 обжалвани по административен ред индивидуални административни актове на инспектори по труда. От тях недопустими за разглеждане са били 12 бр. жалби, а 24 бр. принудителни административни мерки по 16 бр. актове са отменени.

През 2020 г. не са постъпвали сигнали с твърдения за корупционно поведение и прояви, конфликт на интереси и несъвместимост. Като антикорупционни мерки Агенцията поддържа алтернативни канали за подаване на сигнали (интернет форма на уебсайта на ИА ГИТ, телефони за контакт и др.); прилага принципа на ротация при формиране на екипите от инспектори за осъществяване на контрола и др. През 2020 г. ИА ГИТ подготви и разпространи флайери и плакати с антикорупционна насоченост с цел по-широка информираност на работници и работодатели за каналите на достъп за подаване на сигнали за корупционни практики. Плакатите са поставени на информационните табла във всички Дирекции „Инспекция по труда“, а флайерите са предоставени на инспекторите по труда за разпространение при извършване на инспекционната дейност.

VI. УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ

Развитие на институционалния капацитет на Агенцията

Укрепването на капацитета на ИА ГИТ остава един от постоянните приоритети за управлението на инспекционната дейност. Общата численост на персонала в ИА ГИТ е 495 щатни бройки, от които 454 бр. са служители в специализираната администрация.

Като част от дейностите по един от основните приоритети за организационно усъвършенстване и развитие на човешкия капитал на ИА ГИТ през годината е прилагано повишаването в длъжност чрез конкурентен подбор. Преназначени на по-високи длъжности са 34 служители. Повишени в ранг са 115 държавни служители, които отговарят на условията за повишаване.

Продължи утвърдената практика на прозрачност и отчетност в дейността на администрацията на Агенцията, като се прилага конкурсното начало в назначенията на служителите. През 2020 г. в ИА ГИТ са назначени 39 служители: 23 след провеждане на конкурс, 12 по заместване на продължително отсъстващи служители и 4 по трудово правоотношение. За същия период са напуснали общо 42 служители. Поради усложнената епидемиологична обстановка в страната и мерките за превенция от заразяване с коронавирус Агенцията не провеждаше конкурси за назначаване на служители в продължителен период от време през годината. Това допринесе за по-малък брой новоназначени служители през 2020 г. и за отлагане на провеждането на въвеждащо обучение по интегрирано инспектиране на новоназначените инспектори за 2021 г.

Обучение на служителите в Агенцията

През годината служители от ИА ГИТ са участвали в 72 обучения по 41 теми (по част от темите са проведени повече от едно обучения), съобразени със служебните задължения на служителите. Броят на тясно специализираните обучения за инспектори по труда е 42, което съставлява близо 65 % от общия брой обучения за годината.

Участвали в обучения са 597 служители. При заета численост на персонала средно 447 лица за 2020 г. на един служител се падат по 1,33 обучения за годината.

Изразходваните средства за обучение през 2020 г. са в размер на около 12 000 лв., като средствата са осигурени от бюджета на Агенцията (2617 лв.) и от допълнително финансиране на обучителни програми от Фонд „Условия на труд“ за

провеждане на обученията на служители на ИА ГИТ за разследване на трудови злоупотреби.

През 2020 г. се проведеха 14 обученията по проект „Оптимизация и иновации в ИА ГИТ“ на тема „Прилагане на софтуер за работа с въпросници за самоконтрол и методика за планиране на дейността“. В тях бяха включени общо 256 служители от Агенцията. По този проект е заложено да бъдат обучени общо 340 служители на ИА ГИТ, но поради усложнената епидемиологична обстановка и въведените ограничения за провеждане на обученията, свързана с разпространението на COVID-19 на територията на страната, оставащите обученията бяха отложени.

По проект на Центъра за развитие на човешките ресурси и регионални инициативи са проведени 3 обученията за служители с права на инспектори относно контрол по Закона за хората с увреждания; контрол на законодателството, регламентиращо заетостта на чужденци в Република България и психо-социални и здравни последици от стреса на работното място при обслужване на трудни клиенти.

Електронно обучение на служителите в Агенцията

Поради мерките за ограничаване разпространението на COVID-19 Институтът по публична администрация (ИПА) промени присъствената форма за провеждане на обученията в изцяло електронна форма. По проект „Дигитална трансформация в обучението – дигитална компетентност и учене“ са проведени 29 обученията, като общо са обучени 186 служители.

От началото на 2020 г. всички новоназначени служители, постъпили за първи път на държавна служба, преминават задължително обучение. В обученията за въвеждане в държавната служба са участвали 18 служители на ИА ГИТ.

В обучение във връзка със задължителни указания в областта на защитата на класифицираната информация на Държавната комисия по сигурността на информацията чрез „Платформата за електронно обучение и проверка на знанията“ на ИА ГИТ взеха участие 39 служители от ИА ГИТ.

В обучение за крайни потребители /възложители/ на системата за електронни обществени поръчки по проект „Разработване, внедряване и поддръжка на единна национална електронна уеб-базирана платформа“ взеха участие трима служители от Дирекция „Обществени поръчки и управление на собствеността“ в ИА ГИТ. За практическа работа със системата бяха обучени още седем служители на ИА ГИТ.

През годината бяха обучени и служители от Дирекция "Административно обслужване и информационни технологии" в ИА ГИТ на тема „Минимални изисквания за мрежова и информационна сигурност“.

VII. МЕДИЙНА ПОЛИТИКА

Осигуряването на прозрачна и достъпна за обществото дейност в рамките на закона е основен ангажимент на всяка публична администрация. Изпълнението му традиционно е акцент в дейността на отдел „Връзки с обществеността и административно обслужване“ на Инспекцията по труда. Медийната политика на ИА ГИТ е насочена към своевременно информиране и консултиране на гражданите, чрез средствата за масово осведомяване, за техните основни права и задължения, свързани с прилагането на трудовото законодателство.

Осигуряването на публичност и достъпност на дейността на ИА ГИТ се осъществява чрез периодично публикуване на Интернет страницата на Агенцията на прессъобщенията по актуални въпроси. При заявка от медии се осигурява информация и/или участие на експерти на национално и регионално ниво. Организиран се съвместните месечни пресконференции на регионалните структури на МТСП, в които участват директорите на дирекции „Инспекция по труда“ или техни представители. На

пресконференциите се представя информация за текущи и актуални теми от инспекционната дейност на регионално ниво; изменения и допълнения в трудовото законодателство.

През 2020 г. основен акцент в медийната политика беше осигуряването на своевременна информация за работещи и работодатели, свързана с правата и задълженията им в условията на извънредно положение и извънредна епидемична обстановка, обявени във връзка с ограничаването на разпространението на COVID-19.

Отдел „Връзки с обществеността и административно обслужване“ беше натоварен с организирането на Европейска кампания за деклариран труд за България. Създадените в рамките на кампанията Фейсбук страница „Всички права запазени“ и YouTube канал за споделяне на публикации, информация и видеа, насочени към повишаване на информираността за ползите от декларирания труд, продължават да се поддържат от служителите на Агенцията.

През 2020 година на интернет страницата на ИА ГИТ в рубриката „Пресцентър“ са публикувани 63 бр. прессъобщения и информация по актуални теми. Традиционно се разпространява информация, свързана с резултати от дейността на Агенцията; акценти в плана за дейността; по повод 28 април – Световният ден за безопасност на труда; 12 юни – Световният ден срещу детския труд, 3 ноември – Празник на Инспекцията по труда; по текущо възникнали въпроси.

Запитванията от национални медии относно дейността на ИА ГИТ са 23 бр. Подготвени са информации и/или е осигурено участие на експерти на ИА ГИТ за над 350 бр. запитвания и искания от регионални медии и регионални пресконференции.

Информацията, предоставяна от Инспекцията по труда и/или касаеща дейността ѝ, се отличава със сериозно присъствие в Интернет базираните информационни агенции и издания, както и в радиа, телевизионни канали и печатни медии. През годината са идентифицирани около 4000 бр. публикации и излъчвания в националните и регионалните медии, в които е цитирана Инспекцията по труда.

Сред най-комуникираните теми са резултати и ефекти от контролната дейност и инспекционните кампании на Главна инспекция по труда и на Дирекции „Инспекция по труда“; правата и задълженията на работещи и работодатели; рискове при търсенето на работа в чужбина; неизплатени възнаграждения; ефекти за изсветляване на труда в селското стопанство чрез договорите за краткотрайна сезонна селскостопанска работа. Това са и темите, по които най-често се канят представители на Инспекцията по труда за участия в медиите или се предоставя информация по искания от медии.

По отношение наемаването на работна ръка по силата на договор по чл. 114а от Кодекса на труда за краткотрайна сезонна селскостопанска работа за обработка на насажденията и прибирането на реколтата от плодове, зеленчуци, розов цвят и лавандула и през 2020 г. бяха организирани традиционните информационни кампании на областно ниво от съответната Дирекция „Инспекция по труда“. При тези кампании се набляга върху предимствата на този вид договори по отношение запазване социалните и осигурителни права на наетите, както и облекченията при сключването им за работодателите. През м.г. акцент в предоставянето на този вид информация беше и създадената поради пандемията от коронавирус възможност за използването на трудови договори за краткотрайна сезонна селскостопанска работа за повече от един ден, както и включването на тютюнопроизводителите сред правоимащите да наемат по този вид договори.

В областта на осигуряване на здравословни и безопасни условия на труд през 2020 г. най-голям беше интересът относно изпълнението на законодателните изисквания при възлагане на работа от разстояние, както и по отношение

прилагането на противоепидемичните мерки в предприятията. Регулярно беше предоставена информация за резултатите от планирания контрол и за организирания инспекционни кампании в строителството и растениевъдството.

Контролът на Главна инспекция по труда, свързан с изпращането и командироването на български работници в чужбина, също предизвиква висок обществен интерес. ИА ГИТ периодично подготвя прессъобщения или експерти на Агенцията участват в медийни изяви с цел да се информират българските граждани за правилата за осигуряване на работа в чужбина. Друг акцент в предоставената информация са установени нерегламентирани практики, заради които търсещите работа могат да станат жертви на измама.